

Vývojová porucha koordinace aneb vývojová dyspraxie

Jana Tuháčková

Na úvod

V oblasti vývojové poruchy koordinace panuje určitá terminologická nejasnost, proto je možné, že Vám nebo Vašemu dítěti byla diagnostikována tato porucha, akorát byla odlišně nazvána. Mezi nejčastěji používané názvy patří: syndrom nešikovného dítěte, dyspraxie, vývojová dyspraxie, vrozená nešikovnost, lehká mozková dysfunkce, porucha sensorické integrace, specifická vývojová porucha motorických funkcí a jiné. V současné době je za oficiální název považováno DCD (developmental coordination disorder), což v překladu znamená vývojová porucha koordinace a (vývojová) dyspraxie je synonymem.

DCD

DCD se dříve řadila mezi specifické poruchy učení stejně jako dyslexie či dysgrafie, v současné době však patří mezi neurovývojové poruchy, konkrétně do podkategorie motorických poruch. Označení „vývojová porucha“ znamená, že se potíže většinou začínají projevovat během raného vývoje.

Pro dyspraxii jsou charakteristické potíže s motorickým učením, automatizací pohybů, obratností, přesností, rychlostí, efektivitou a podobně. Potíže se mohou v různé míře objevit jak v oblasti hrubé motoriky, tak i jemné nebo obou zároveň.

Člověk neznalý této diagnózy by dítě pravděpodobně popsal jako neobratné, nešikovné či nemotorné.

Existují určité typy DCD, které jsou určovány podle toho, jestli je chyba již v plánování pohybu nebo až v provádění, možná je také jejich kombinace.

Výskyt

Je uváděno, že výskyt DCD mezi školními dětmi se pohybuje mezi 5-6 %, což by mohlo znamenat, že v každé školní třídě se nachází alespoň jedno dítě s touto diagnózou. V celkové populaci je výskyt uváděn kolem 10 %. Důležité je zmínit, že DCD se častěji vyskytuje u chlapců než u dívek, a to dvakrát až sedmkrát.

I přestože výskyt DCD je relativně častý, povědomí o této poruše mezi laickou i odbornou veřejností je poměrně nízké a začíná se zvyšovat až v průběhu posledních několika let.

Příčina vzniku DCD

V současné době platí, že příčina vzniku DCD není známa. Ačkoliv existuje mnoho teorií, které se snaží vysvětlit původ problémů, žádná z nich nebyla oficiálně uznána. Je pravděpodobné, že dítě se narodí s určitou predispozicí k rozvoji DCD. To, jak bude vývoj dítěte dále pokračovat záleží na mnoha faktorech, například na výchově, prostředí, možnosti k rozvoji, motivaci a jiné.

Kdy upozornit

Mezi nejčastěji uváděné rizikové faktory patří předčasný porod (32 t. a méně) a nízká porodní váha (1500 g a méně) či počátek chůze až po 15. měsíci. Proto by dětem, u kterých platí výše uvedené, měla být věnována zvýšená pozornost, která by případně mohla vést k včasnému odhalení potíží a následně k diagnostice a terapii.

Jiné současně vyskytující se diagnózy

Není ojedinělé, že člověk s DCD současně trpí i jinou vývojovou poruchou. Nejčastěji se vyskytuje DCD spolu s ADHD. Dále jsou možné kombinace DCD a poruch autistického spektra nebo specifických poruch řeči či učení. Odborníci se shodují, že přítomnost dalšího onemocnění je u DCD spíše pravidlem než výjimkou.

Projevy

Příznaky DCD se liší obdobím i závažností již brzy po narození, jindy se dítě může vyvíjet bez známek problémů až do jednoho roku věku a deficit se může projevit až předškolním věku či v raném období školní docházky. Nejčastěji je DCD diagnostikována právě až na začátku školní docházky, kdy dítě začne výrazně zaostávat za vrstevníky v různých oblastech.

Než začneme mluvit o možných problémech, které u dítěte s DCD můžeme pozorovat, je důležité zmínit, že DCD je svým projevem velmi různorodá, a proto není

možné určit konkrétní příznaky, které by nás dovedly k jisté diagnóze. Jedno dítě může mít potíže s činnostmi zahrnující jemnou motoriku a druhému mohou dělat problémy pohybové a sportovní hry, tedy hrubá motorika a další může mít obtíže v obou výše zmíněných oblastech.

Do jisté míry je různorodý i psychomotorický vývoj jedince. Proto bychom neměli lpět na tabulkových hodnotách, ale pouze k nim přihlížet, protože i vývoj dítěte je poměrně individuální.

U dyspraktických dětí může docházet k opoždování v dosahování vývojových milníků nebo dokonce k jejich přeskokování. Dítě obvykle začíná zvládat různé dovednosti později než vrstevníci, například řeč. Může se také stát, že vynechá fázi lezení a místo toho začne rovnou chodit, což není přirozené a vývojově v pořádku.

Dítě se pravděpodobně snaží o zvládnutí různých činností či pohybů, ale výsledky neodpovídají jeho snaze. Proto se občas může zdát, že může být jedinec považován rodiči či učiteli za „lajdáka“ či „nešiku“.

Problémy se projevují téměř ve všech oblastech každodenního života, ať už jde o hygienu, sebeobsluhu, pohyb a sport, hru, školní dovednosti a jiné. Konkrétní problémy i problémové oblasti se mohou měnit s věkem, ale nelze předpokládat, že by úplně vymizely.

Mezi konkrétní potíže u dětí patří například: stravování příborem, zavazování tkaniček zapínání knoflíků nebo zipů, oblékání, psaní či malování, navlékání korálek a další dovednosti jemné motoriky, jízda na koloběžce,

odrážedle nebo kole, skákání přes švihadlo, běh, míření a házení, chytání i kopání do míče, stání na jedné noze, zakopávání, narážení do věcí či lidí a s tím spojená zhoršená orientace v prostoru, opakování stejných chyb bez poučení, převedení naučených pohybů a činností do nových či neznámých situací, držení těla, komplexní a víceetapové úkoly.

Potíže, které dítě trápí se však netýkají pouze výše zmíněných oblastí, ale také se ve většině případů přidružují další problémy, které vznikají v důsledku DCD a může se jím předejít hlavně podporujícím okolím a milující rodinou. Patří mezi ně náchylnost na únavu, náladovost, výbušnost, sociální izolace, otažitost, deprese, úzkosti a snížená sebedůvěra. Obecně tak můžeme mluvit o přidružených psychosociálních problémech. Mohou se připojovat i psychosomatické problémy jako bolesti hlavy či břicha a nevolnost.

Jaká je prognóza?

Již bylo zmíněno, že DCD není něco, z čeho by dítě vyrostlo, tyto problémy nikdy plně nezmizí, může se pouze změnit jejich závažnost nebo oblast. V průběhu života a postupným učením i rehabilitací se jedinec naučí některé činnosti kompenzovat, najde si co nejvýhodnější způsob jejich provádění. Dalším důležitým faktorem je, že po ukončení školní docházky jedinec již není veden ke stejným činnostem jako jeho spolužáci a sám si může vybírat, co mu jde nebo co ho baví. Je ale možné, že ho

potíže plynoucí z diagnózy omezí ve výběru povolání nebo mu třeba neumožní řízení auta, to ale závisí na závažnosti poruchy a nelze říci, že to platí pro všechny.

Na koho se obrátit

Se svými obavami se můžete obrátit na pediatra, neurologa, rehabilitačního lékaře, speciálního pedagoga, ergoterapeuta či fyzioterapeuta. Další možností je také učitel dítěte v mateřské škole nebo na základní škole, kam dítě dochází, protože ho vídá každý den a zároveň má možnost porovnání s ostatními dětmi a také zkušenosti. Učitelé Vás však pouze nasměrují k dalšímu postupu a sdělí Vám svůj názor a výsledky pozorování.

Diagnostika

Je potřeba, aby diagnostika DCD byla komplexní a brzká, proto je dobré obrátit se na odborníka co nejdříve po objevení problémů, sice není běžné provádět diagnózu dříve, než je dítěti pět, ale je důležité sledovat i vývoj stavu a případně včas zasáhnout.

Existuje mnoho různých postupů diagnostiky DCD, ale žádný z nich není určen jako jediný správný. Základem by mělo být komplexní odebrání anamnézy dítěte s ohledem na současné problémy. Středobodem zájmu by měl být průběh těhotenství, porodu a následně psychomotorický vývoj dítěte, nemoci, úrazy a nehody, neurologické poruchy, průběh vzdělávání dítěte a také

to, jak problémy zasahují do běžného života dítěte, jak si rádo hraje, a co naopak nerado dělá.

Dalším krokem by mělo být celkové klinické vyšetření a případné doporučení na jiná specializovaná vyšetření. Tímto postupem bychom měli dojít k případnému vyloučení jiných možných příčin problémů, které dítě trápí.

Pro diagnostiku DCD existují i standardizované testovací baterie, které se zaměřují na hrubou a jemnou motoriku. Dále jsou používány také dotazníky pro rodiče, učitele či děti samotné.

V České republice může potvrdit přesnou diagnózu DCD pouze speciální pedagog nebo pedagogicko-psychologická poradna. Testování však může provést například i fyzioterapeut či ergoterapeut, který má k danému způsobu testování potřebné vzdělání a kompetence. Na základě zprávy z vyšetření daným testem může následně speciální pedagog nebo pedagogicko-psychologická poradna diagnózu potvrdit.

Možnosti terapie

Podoba terapie u dětí s DCD záleží na typu a závažnosti jejich problémů. Do terapie může být zapojen fyzioterapeut, logoped, pedagog, ergoterapeut nebo speciální pedagog. Každá z těchto profesí se věnuje jiné části problémů, které dítě má. Tito odborníci na základě svého vzdělání mohou přispět ke zlepšení stavu. Na základě vyšetření, výsledků dotazníků

a diagnostiky identifikují oblasti, jejichž rozvoj mohou podpořit a také vyberou z terapeutických možností, kterými disponují.

Klíčem je zahájit terapii co nejdříve po objevení problémů, DCD v tu chvíli nemusí být přímo diagnostikována (př. kvůli nízkému věku), je důležité pracovat i s dětmi s pouhým podezřením na DCD. Dříve se myslelo, že jedinci s DCD ze svých potíží vyrostou, nyní je však jasné, že problémy nikdy plně nezmizí, což ale neznamená, že by terapie neměla smysl, jejím cílem je minimalizace potíží, které děti trápí. Toho lze dosáhnout učením se nových strategií, prací na slabinách, pravidelným a dlouhodobým cvičením.

Terapie pod vedením výše zmíněných odborníků však není jedinou cestou, jak rozvíjet schopnosti dítěte. Mezi další možnosti patří i zařazení cvičení, her a aktivit se zaměřením na rozvoj schopností do domácího prostředí a běžného života. Důležité je dítěti poskytnout prostředí, kde se nebude bát chybovat, kde nalezne pochopení svých problémů a také podporu v jejich řešení. Neúspěch je pro dítě s DCD poměrně známou situací, to však neznamená, že by na něm nenechával žádné následky, může se stát, že ztratí motivaci, zájem a snahu se činností učit nebo se v nich zlepšovat, proto je podstatné nechat děti zažívat i pocit úspěchu, za neúspěch je netrestat, jejich problémy přijmout a neopomíjet, dát možnost prožít své pocity a emoce. Ukazovat jim možnosti nebo je k nim navádět,

pro začátek zvolit jednodušší variantu úkolu nebo ho rozdělit na několik snadnějších kroků, které později spojí.

Jak dítě podpořit jako rodič? Existuje mnoho možných aktivit, které jsou považované za prospěšné a rozvíjející každé dítě, je pravděpodobné, že dítěti s DCD nepůjdou hned a jejich zvládnutí bude trvat mnohem déle. To ale neznamená, že by pro dítě byly nevhodné, naopak, jen je třeba je trénovat pravidelně, postupně, nejprve v jednodušších formách, v klidu bez tlaku a stresu. Například navlékání korálků, vystřihování z papíru, obkreslování, modelování, tvořivé činnosti, poznávání nových tvarů a materiálů, skládání stavebnic, skákání přes švihadlo, skákání panáka, kutálení míčem, házení nebo kopání do míče, různé překážkové dráhy, které si může dítě samo postavit a poté přelézat a podobně. Dobré by mohlo také být udělat z běžných denních činností, které potřebuje dítě trénovat, hru. Například některé dovednosti může dítě nacvičovat na panence, která také potřebuje zavazovat tkaničky, zapínat knoflíky a zipy, oblékat oblečení ve správném pořadí, trefit se přiborem do úst, učesat se a podobně. To je jedna z mnoha možností, jak zařadit dané činnosti vícekrát než jednou až dvakrát denně (kdy je dělá dítě samo na sobě), a to v nenucené formě, kterou dítě nebere jako učení, ale jako hru a zábavu, což je zároveň jeden z našich cílů.

Ač se to může zdát, pro dítě s dyspraxií v podstatě neexistuje nevhodný způsob pohybu nebo činnosti, jen je potřeba počítat s tím, že všechno bude trvat déle a učení

bude komplikovanější než u jeho vrstevníků, a tak k tomu důležité i přistupovat.

Dítěti zároveň úplně neprospívá, když mu neustál všechno zjednodušujeme tím, že to uděláme za něj nebo ho od činností odháníme. I věc, kterou neudělá perfektně je pro něj v podporujícím prostředí možným zdrojem pokroku.

Vzdělávání

DCD sama o sobě by neměla být důvodem odkladu školní docházky. Pokud je však DCD u dítěte v kombinaci s jinými specifickými poruchami učení, řeči, ADHD, poruchami autistického spektra a podobně, je odklad nástupu do školy na zvážení rodiče. Také by měl být zároveň konzultován s příslušným specialistou, což je například speciální pedagog nebo pracovník pedagogicko-psychologické poradny.

Pokud je dítěti diagnostikována DCD, stává se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami. V takovém případě má nárok na podpůrná opatření různé úrovně v závislosti na tom, jak závažné jsou jeho potíže. Podpůrná opatření jsou úpravy ve vzdělávání, které jsou vytvořeny s ohledem na zdravotní stav dítěte. Učitel může žákovi na základě jeho znalostí, obtíží a vzdělávacích požadavků nastavit plán pedagogické podpory a díky jeho následnému vyhodnocení může stanovit další postupy. Pokud tato forma podpory není dostačující, je třeba dále

postupovat k vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně či pedagogickém centru, kde odborníci rozhodnou o dalších krocích.

Kam se například obrátit v případě zájmu o terapii

- Fyziobeskyd, Frýdek Místek, www.fyziobeskyd.cz
- Be Balanced, Praha 6, www.bebalanced.cz
- LOGO Centrum, Brno, www.moje-klinika.cz
- My Clinic, Praha 6, www.myclinic.cz
- LR Neuron, Studénka, www.lrneuron.cz
- ARCADA NeuroMedical center, Hranice, Ostrava, www.arcada-center.com
- ELPEKO, Uhřetěves, www.rehabilitace-uhreteves.cz
- Logopedie Mgr. Petra Nejedlá, Chlumeč, www.petranejedla.cz
- Red Tulip, Státnice-Praha-Západ, www.red-tulip.cz
- Poliklinika Teplice
- Centrum dětské ergoterapie PLAY SI, Praha 5, www.playsi.cz
- Neurorehabilitační klinika Axon, Praha, Zlín, Brno, Karlovy Vary, www.neuroaxon.cz
- FYZO Aktiv, Praha 3, www.fyziaktiv.cz
- Fyzioland, Praha 10, www.fyzioland.cz
- Centrum ergoterapie Herynka, Jirkov, www.herynka.cz
- Lentilka – integrační školka a rehabilitační centrum, Pardubice, www.drclentilka.cz
- SPC a PPP Koloběžka, Kladno www.spzkolobezka.cz
- Pražská pedagogicko-psychologická poradna, Praha www.pppp.cz
- Pedagogicko psychologická poradna Brno, Brno www.pppbrno.cz

Dostupná literatura, zdroje

- Amanda Kirby – Nešikovné dítě (kniha)
- Olga Zelinková – Dyspraxie (kniha)
- P. Kolář, J. Smržová, A. Kobesová – Vývojová porucha koordinace – vývojová dyspraxie (online článek – Neurologie)
- Literatura týkající se specifických poruch učení
- www.cortexacademy.cz

Výběr informačních videí v anglickém jazyce na Youtube

- https://youtube.com/playlist?list=PLV2PL4B0AvTDn4LWwNy1zdfdM_5lcu2bF